

Sosyal Bilimlerde Arařtırma Yöntemler-I

Dr. Öğr. Üyesi Engin SARI

Bilgi, Bilim, Bilgikuramı ve Bilim
Anlayışlarına Giriş

Bilim Felsefesi için Kavramsal Çerçeve

- Felsefe ve bilim
- Ontoloji: dünya nelerden oluşur
 - Materyalizm ve idealizm
 - (düalizm-bilinemezlik)

Bilim açısından ontolojik soru: araştırmanın nesnesi nasıl bir varoluşa sahiptir?

Canlı organizmalar nelerden oluşur? Tür var mıdır? Hangi elementler vardır? Toplum var mıdır, ya da sınıf, peki ırk? Bunlar, bizim onlara dair inanç, beklenti ve varsayımlarımızdan bağımsız bir varoluşa sahip midir

- Mantık:
- İyi çıkarımı kötü çıkarımdan ayıran şeyi sistematik olarak inceleyen bir felsefe disiplini
- Geçerli bir çıkarım sonucun öncüllerden çıktığı bir akıl yürütme
- Öncüllerin doğru olduğu kabul edildiğinde, sonucun da kabul edilmesi zorunludur.
- Bu sonucun kesinlikle doğru olduğu anlamına gelmez. Öncül ile ilişkisi

Etik ve ahlak felsefesi

- İyinin ve kötünün ne olduğunu sistematik olarak soruşturan felsefe disiplini.
- Herkes için geçerli ahlaki doğrular var mıdır?
- Bilim söz konusu ise, bilgi üretme sürecinde iyi ve kötü olan nedir?
- Araştırmacı ve araştırılan ilişkileri açısından
- Araştırmanın bilgiyi yayma ve kullanma açısından

Siyaset ve siyaset felsefesi

İyi toplum nasıl şeydir, ve nasıl bir toplumda yaşamak isteriz?

Farklı toplum tiplerinin arzulanabilirliği ve imkanı?

Bilim açısından, bilgi üretiminin toplumsal sonuçları, hangi tür toplumun inşasına hizmet ettiği?

Epistemoloji (bilgi felsefesi ya da bilgi teorisi)

- Bilgiyle ilgili problemler
 - bilginin doğası ve türleri
 - bilginin gerekçelendirilmesi ya da haklılandırılması
 - bilginin mümkün olup olmaması
 - bilginin kaynağı
 - bilginin sınırları
 - bilginin doğruluğu

- Epistemoloji

Bir çok kavram gibi modern çağın (19. yüzyıl) bir icadı

Yunanca bilgi anlamına gelen *episteme* ve bilim-açıklama anlamına gelen *logos*...şu halde bilgi kuramı ya da bilgi bilimi

Bu freskten bir parça...Neyi anlatıyor olabilir?

Rafael'in Freski Atena Okulu. Neyi anlatır?

Bilginin doğası

- Bilginin ne olduğu? Bilginin mahiyeti nedir?
- Parmenides: episteme ile sanı/kanat (doxa) arasında bir ayırım yapar
- Bilginin nesnel bir karakteri vardır. Öznel zihinsel süreçlere dayanmaz.
- Bilgi yargıyı gerektirir. Bir nesneye ilişkin yalın bir kavrayıştan ibaret değil..karşılaştırma, ayrımlar, bağlantılar kurup tespit yapma...
- Bilgi düşünmeyi gerektirir.
- Bilgi doğruluğu gerektirir.

Bilginin Üç Unsuru

- Bilginin öznesi bilen zihin – bilginin konusu ya da nesnesi – ikisi arasındaki ilişkinin ürünü olan bilgi
 - Platon
 - Gerekçelendirilmiş (haklılandırılmış) doğru inanç
 - Bir önermenin bilgi olabilmesi için
- Öznenin o önermeye inanması, inancını temellendiren /gerekçelendiren delillerin olması..

Bilginin türleri

- Olgulara ilişkin bilgi:
- Yasalara ilişkin bilgi

Bilgi, doğası, kaynağı, gerekçelendirilme biçimlerine göre türlerine ayrılabilir

İnançları bilgiye dönüştüren nedir?

Gerekçelendirme

Doğruluk, gerekçelendirme, inanç koşulları...

- Doğruluk...
- Gerçeklik değil... Gerçeklik bilgiyi aktaran önermenin bir özelliği değil, bilme etkinliğinin yöneldiği varlığın bir özelliğidir.
- Hayali, fantezi ya da yapay değil, yani imgesel ya da düşsel değil, gerçek...
- Doğruluk, bilen ya da bilinenin bir özelliği değil, bilen ile bilinenin etkileşiminden çıkan yargıların/önermelerin bir özelliğidir.
- Yargıda bulunan, hüküm veren önermelerin bir doğruluk değeri olabilir.

Doğruluk kuramları

- **Mütekabiliyetçi (denklik) doğruluk kuramı**

Platon: zihin ile şeylerin uyuşması, düşüncenin şeylere uygunluğu

- **Açıklık ve kesinlik olarak doğruluk** (olasılık bilgi midir?)

Temsil fikrinin gelişimiyle, zihinsel kurgular ile gerçekliğin eşit olmadığı kavrandı. Artık zihinsel bir takım ölçütlere uyuşma da, doğruluk için gözetilmeye başlandı. Descartes, açıklık ve seçiklik'i bilginin doğruluk ölçütü sayar ve dış ağrısını örnek verir: dışın ağrıdığı açıktır ama hangi dışın ya da dışın mi etinin mi ağrıdığı seçik olmayabilir.

Nesnenin varlığı ve varlığı diğerlerinden ayıran sınırların belirli olması...

- **Tutarlılık olarak doğruluk**..tutarlı ve uyumlu inançlar kümesi, bir önermenin diğer önermelerle bağdaşması. Örneğin bir bardak su içindeki kaşık...

- **Mutabakatçı doğruluk anlayışı**...inancın başka insanların inancıyla bağdaşması

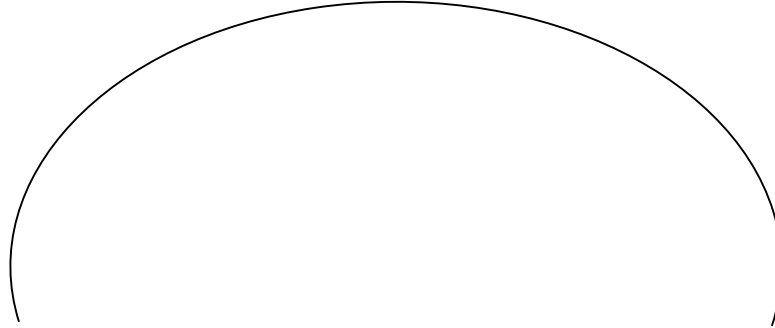
Duyduğumuz gördüğümüz bir şeyin varlığından emin olmak için başkalarının deneyimine başvurmak...bilimsel toplulukların mutabakatı örneğin.

- **İnşacı doğruluk anlayışı**...hakikat sosyal olarak inşa edilir. Vico, Marx, Nietzsche, Foucault

- **Pragmatist doğruluk anlayışı**...eylem için bir temel olan, arzu edilir sonuçlara ulaştıran önermeler doğrudur...yararlılık: bilgi eylemi başarılı bir eylem haline

Bilginin Kaynağı

- Epistemolojik konumları bir yelpaze üzerinde dūşünebiliriz

Görgülcülük
(empirizm)

Akılcılık (rasyonalizm)

Bilginin Sınırları

- Neleri bilebiliriz? Bilmemizin bir sınırı var mıdır?
- Bir şeyin bilgi sayılması için
- 1. bir önerme olması (bir tümce ile dile getirilen yargı)
- 2. önermenin doğruluğunu gösteren güvenilir bir kanıt ya da belge
- 3. önermenin doğruluğuna inanılması
- Dünya yuvarlaktır – elips nesnelere güzeldir

Bilgi Türleri

- Kaç tür bilgi vardır?
- İnsanın etkinlik alanlarına bakabiliriz..
- 1. gündelik bilgi
- 2. felsefi bilgi
- 3. bilimsel bilgi

Bilim nedir? Bilimin sağladığı bilgiyi diğer bilgi türlerinden ayıran nedir?

Bilim, ne tür yöntemler kullanır?

Bilimin ürettiği bilginin doğruluğu nasıl saptanır, ölçülür, sınanır?

Bilimsel bilgiden ne zaman, nasıl şüphe edilir, yeni açıklamalar ne zaman, nasıl söz konusu olur?

- Scientia (latince)
- Dış dünya hakkındaki bilgiye işaret ediyor...
- Dış dünya hakkındaki en güvenilir bilgi, sınamaya açık...

- Bilimin ne olduğu üzerinde bir uzlaşma yoktur..farklı dünya görüşleri, farklı felsefi yaklaşımlar, farklı inançlar, farklı bilim tanımları yaparlar...
- Bilim dinamik bir etkinlik, sürekli değişmektedir.
- Bilim, doğa üzerindeki bir güç...teknoloji
- Bilim, düşünme yöntemidir...rasyonel, olgulara dayalı, mantıksal...bir akıl yürütme etkinliği
- Bilim,anlama, bulma, doğrulama yöntemi...bir bilme etkinliđi

Bilimin özellikleri

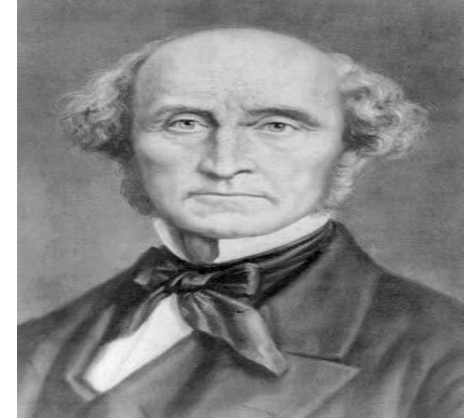
- Bilim olgusaldır
- mantıksaldır.
- nesneldir.
- eleştireldir.
- genelleycidir.
- seçicidir.

Bilim varsayımlara dayanır:

- Kendi dışımızda bir olgular dünyası vardır
- Bu dünya bizim için anlaşılabilir.
- Bu dünyayı anlama çabası değerli bir uğraştır.

Bilimin nitelikleri

- Olgusallık : doğal olgular (naturafakta)- insan ürünü/kültürel olgular (artefakta)
- Mantıksallık: a, a'dır. çelişmezlik ilkesi. Olgular dünyasının olmasa bile, (tartışmalıdır), olgular dünyasının bilgisi mantıksaldır
- Genelleştirilebilirlik
- Eleştirelilik: kesinsizliğin getirdiği bir eleştirelilik, tam kapsayamama..birden fazla kuram ve hipotez...her bilimsel sonuçtan şüphe edilebilir
- Seçicilik: her olguya değil, ilgilenilen olguya odaklanmak

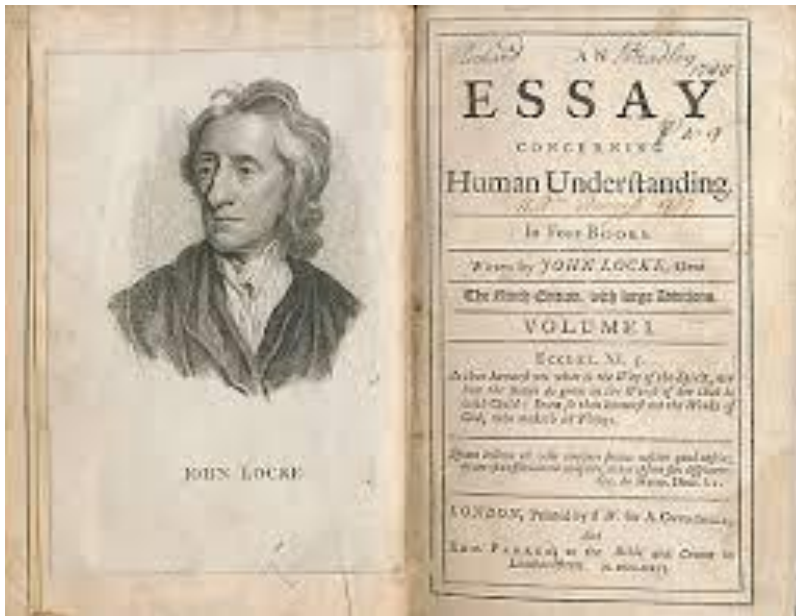
- Empirizm-Rasyonalizm

Empirizm: Sağlam-güvenilir bilgi deneyden edinilir (Bacon (1561-1626), J. Locke (1632-1704) D. Hume, J.S. Mill (1806-1873)...İngiliz empirizmi)

Bilginin tek kaynağı gözlem ve deneydir. Mantık-matematik bile deneyden türemiştir.

Bacon: scientia nuovo (yeni bilim) – doctrina positiva

- John Locke'un mesajı açıktır:
- “Uzlaşım, adet ya da otoriteyi körü körüne izlemeyin. Olgulara yönelin ve kendi başınıza düşünerek, kendiniz karar verin.”

- Empirizm-Rasyonalizm

Rasyonalizm: dođanın rasyonel bir dűzeni olduđuna gűre onun bilgisine akli araçlarla ulařabiliriz. Aklın yapısı ile dođanın iřleyiři arasında bir denklik (Descartes 1596-1650)

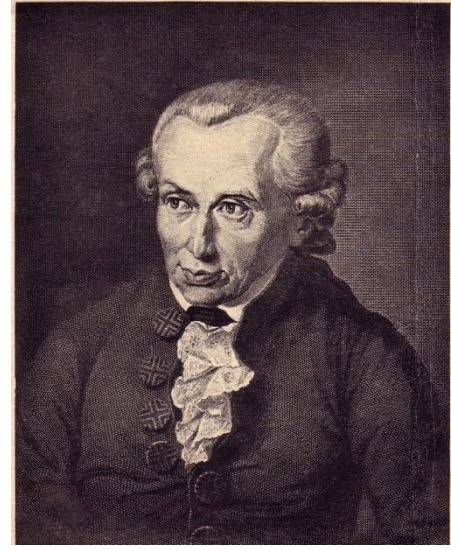

W. F. Hegel (1770-1831).

İnsan, varlık hakkında duyuları hiç kullanmaksızın, yalnızca akıl yoluyla gerçek ve kesin bilgiye ulaşabilir: "Akla uygun olan gerçek, gerçek olan da akla uygundur.«

“What is reasonable is real; that which is real is reasonable.”

Denkliğin eleştirisi...Kant kuşkucu
rasyonalizm; Hume kuşkucu empirizm

Kant (1724-1804): bizden bağımsız bir
nesnelere dünyasının varlığı nasıl
kanıtlanabilir ki? «İçeriksiz düşünceler boş,
kavramsız sezgiler kördür»